

Mona Lisa a debat

'La Gioconda': retrat d'una deficient

Els provocadors descobriments de Lillian Schwartz sobre la persona de Mona Lisa, apareguts darrerament en la publicació nord-americana *Newsweek*, han revifat la polèmica sobre el controvertit origen i estat d'aquesta pretesa jove florentina.

Quin secret guarden *Mona Lisa* i el seu retratista, estranyament còmplices, sota aquest inquietant somriure? Leonardo no ho confessà mai. El veritable significat d'aquesta expressió femenina s'envolta dia rere dia de conjectures més i més agosarades que arriben a extrems insospitats. La polèmica sobre l'estat i la identitat d'aquesta jove de vint-i-quatre anys, Lisa Gherardini, continua vigent avui dia mentre s'intenta, en va, trobar una solució definitiva a l'enigma. Certament, és curiós que l'artista italià triara com a model d'una de les seues creacions una dama desconeguda, segona esposa d'un obscur ciutadà florentí.

Ell, que havia refusat encàrrecs de papes, reis i princeses dedicat —com afirma la tradició— gairebé tres anys de la seua carrera artística a pintar el que esdevindria una de les seues obres més populars. I és que els sentiments de Leonardo envers aquesta dona no eren els normals d'un home cap a una bella dama. Hi veia alguna cosa misteriosa, com si ella fóra l'única a sentir una naturalesa en contínua transformació, allò que tant obsessionava el geni renaixentista. Un somriure, doncs, que oculta i alhora reflecteix un procés interior fora de les nostres possibilitats de comprensió. Atribut de la gràcia, el somriure esdevé en aquesta ocasió un tret extremadament sinistre i ambigu, com la mateixa personalitat del seu creador.

¿FICCIÓ O REALITAT?

La verdadera identitat d'aquella que fou esposa de Francesco del Giocondo ha caigut darrerament en el dubte després de les teories llançades per Lillian Schwartz, autora de produccions artístiques amb ordinador, que pensa haver trobat la hipòtesi "més lògica, més rellevant i més poètica de les que fins ara s'han presentat".

Provant un nou programa d'ordinador, Schwartz comparà el que és el quadre més famós del pintor amb el seu únic autoretrat. Hi va introduir les dues creacions, tot posant-les a la mateixa escala, i hi oposà la part esquerra del rostre de Leonardo amb la meitat dreta del de la Gioconda. Schwartz va concloure que el famós somriure de Mona no és més que la inversió del posat seriós de l'artista. Aquesta identificació té sentit si pensem que l'artista italià se sentia atret per la paradoxa i la contradicció i, consegüentment, pels efectes il·lusoris. Mai no va partir sense el quadre, que es va emportar amb ell de Florència a Milà, a Roma o a França. En aquest sentit, gran part del *daimon* de Leonardo roman en la jove, real o fictícia, que simbolitza el conjunt de contradiccions internes de l'artista.

D'altra banda, els historiadors centren la seua atenció en aquestes contradiccions assimilades majoritàriament a tendències homosexuals, que van ser estudiades i aplicades ja a alguna de les seues creacions pel psicoanalista Sigmund Freud. "Potser", declara l'editor d'*Art & Antiques*, Wick Allison, "Mona Lisa representa la part de l'artista que ell mateix guarda com un tresor".

L'homosexualitat és discutida per experts en art, que veuen absurda aquesta teoria i defensen que les altres facetes de Leonardo tenen faccions similars i que aquesta coincidència és simplement una qüestió d'estil. "Un artista pinta allò que té en la ment no allò que veu", declara a *Newsweek* el catedràtic del departament d'història de l'art de la Universitat de Columbia, el professor James Beck.

Interpretada i reinterpretada per cada generació, el nostre segle, però, l'ha examinada detalladament i de manera científica tot i que, de vegades, les hipòtesis llançades no deixen de ser certament cruels. Contràriament, Paul Valéry reduïa tot l'enigma del famós somriure a

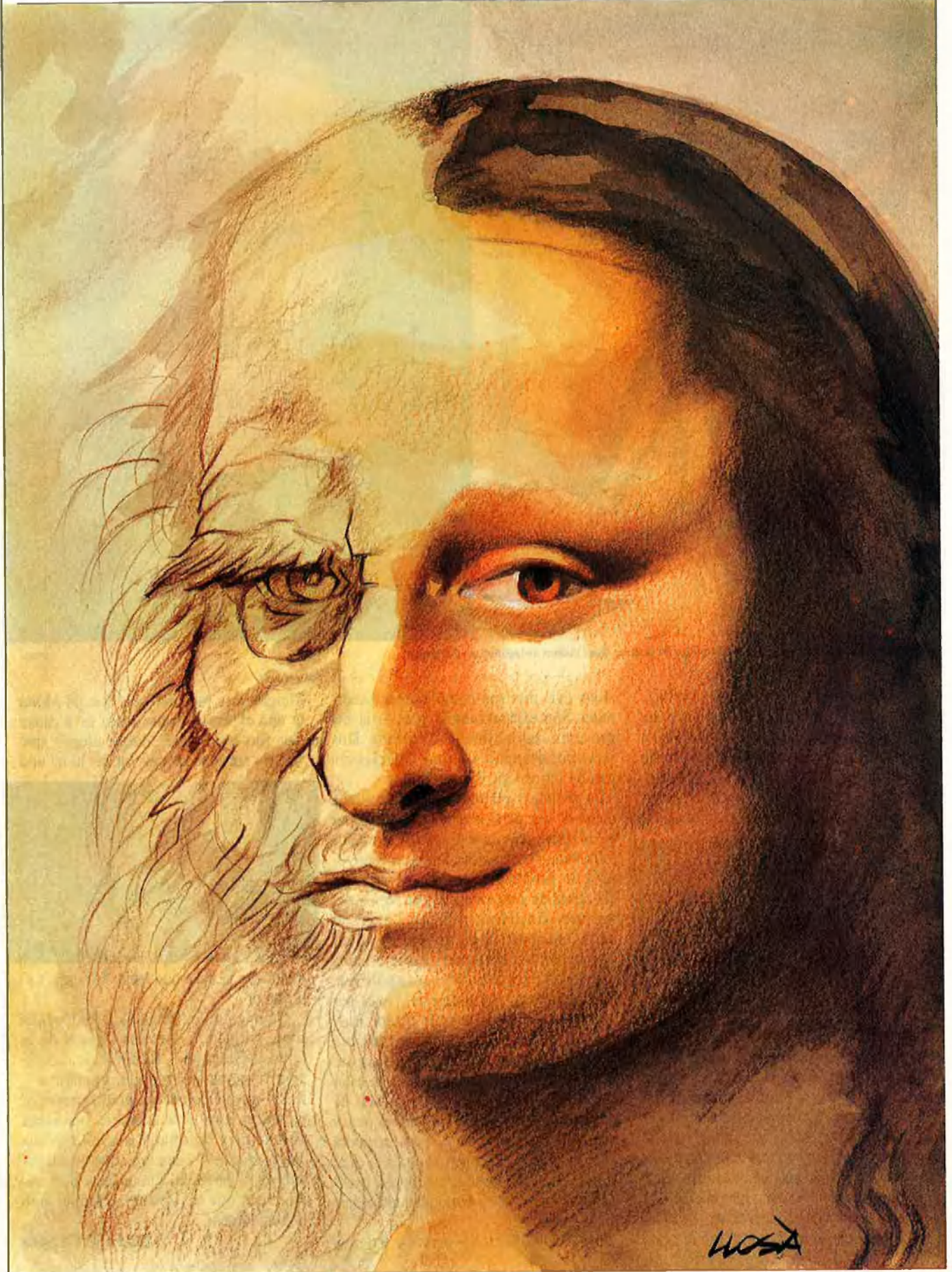

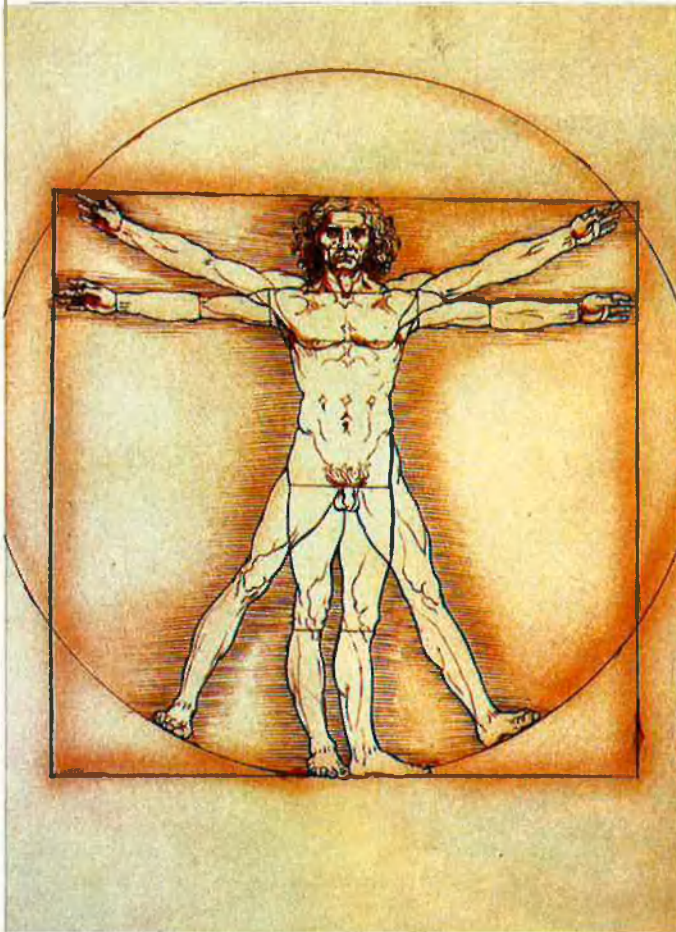
un pli du visage. Això significava acceptar d'entrada la derrota.

D'altres, però, troben en el fons una sèrie de defectes, malalties i altres irregularitats que fan del jove personatge més aviat un cas clínic que un model. El professor danès Finn Becker-Christiansen li diagnosticà el 1975, una "paràlisi congènita facial". La part dreta somriu mentre que l'esquerra fa mala cara. D'altra banda, el professor australià G.S. Hayes, cap del servei de sanitat de Brisbane, hi afegeix que l'expressió de la boca seria deguda a un accident en un múscul del llavi superior en ocasió d'un exercici bucal.

Més escandalós és el diagnòstic del doctor Kenneth Keele, de l'hospital d'Ashford, a Gran Bretanya, que afirma que aquesta expressió revela la... ¡satisfacció de l'embaràs! De fet, la postura que adopta Lisa Gherardini és molt simptomàtica. Això no és tot. La Gioconda, en mans del doctor Goldman, professor de la Universitat de Medicina de Cincinnati, i del seu col·lega Wardwell, de l'Art Institute of Chicago, cau víctima d'una alopecía (pèrdua total o parcial de pèl i cabell). Ben mirat, ... no té celles. Aquesta malaltia prova una gran fatiga generalitzada, fet que fa pensar que el somriure de la nostra pacient hauria estat forçat per a l'ocasió.

Els historiadors d'art són més audaços i provocadors. L'agost de 1989, llancen la teoria que Mona Lisa, en realitat, no fa més que amagar un problema d'higiene dental. Una dentadura mal formada i... ¡podrida!

Proporció leonardesca o formes arrodonides de Botero: dues visions antagòniques de l'ésser.

ARXIU

Examinada en lupa per metges i crítics, no hi ha part visible del seu cos que pugui escapar a la seua observació més o menys científica d'aquests. I ¿què hi ha de les mans? Ara fa dos anys, el professor Jean Jacques Comtet, especialista en microcirurgia de les mans a l'hospital

Edouard Herriot de Lió, i Henri Greppo, metge vertebro-terapeuta, descobreixen al llarg de diversos estudis que la mà dreta, mollta, inerta i flonja, no reposa sobre l'esquerra. "O perquè està tetanitzada o perquè és més curta que l'altra", explica Greppo. "Hem arribat a la conclusió que Mona pateix una hemi-atròfia, és a dir que podria haver estat hemiplègica."

El ja esmentat doctor Finn Becker Christiansen demostra que les dimen-

sions dels dits són completament anormals. Són excessivament grans i la mà presenta una absència d'agilitat. Dos trets simptomàtics d'una deficiència mental i, fins i tot, d'imbecilitat.

La mirada vigilant i alhora carregada d'una dolçor particular no podia escapar a les urpes dels investigadors. El 1961, Léo Vala, fotògraf londinenc, desenvolupa un procés que permet transformar els clixés de cara en perfil i en tres quarts parts. Encuriosit pels ulls i el rostre de la "pacient", li ho aplica. Resultat: s'hi desvetllen certs trets característics d'una deficiència com el mongolisme. Tot això, però, són hipòtesis d'anar per casa a les quals l'honorable doctor Haruno Nakamura, membre de l'acadèmia mèdica japonesa no admet rebaixar-se. El que ha centrat la seua atenció ha estat el petit nòdul que Mona té al costat de l'ull esquerre. El doctor Nakamura pensa que aquesta excrescència carnosa podia estar carregada de colesterol, per la qual cosa Lisa Gherardini es veuria en perill de patir en qualsevol moment un infart de miocardi.

El 1962, l'oftalmòleg parisenc Étienne

Maigre posa més llenya al foc. Si Mona té una expressió sense força és a causa d'un fort estrabisme. Maigre afegeix que "en els guenyos i en els bornis hi ha una

meitat de la cara que esdevé menys expressiva".

¡Quantes elucubracions i maldecaps sobre l'origen, la identitat i l'estat de la famosa Gioconda! Hemiplègica, deficiència mental, mongòlica, guenya o... fins i tot inexistent, la jove florentina, juntament amb el seu mestre, han sabut durant més de quatre segles fer-nos creure que les seues faccions eren atribuïts de la perfecció i la bellesa. Si és així, és cert que ens deixem enganyar amb una estampeta.

Eliseu T. Climent